

Ik zal de laatste zijn

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Nadia Murad

Ik zal de laatste zijn

Mijn strijd tegen de Islamitische Staat

Met Jenna Krajeski

Vertaald uit het Engels
door Gies Aalberts en
Erik de Vries

Ambo|Anthos
Amsterdam

Enkele namen en karaktereigenschappen van de betrokkenen zijn veranderd om hun identiteit te beschermen. Elke overeenkomst met bestaande personen, levend of dood, is volkomen onbedoeld en berust geheel op toeval.

ISBN 978 90 263 3904 2

© 2017 The Nadia Initiative

© Voorwoord 2017 Amal Clooney

© 2017 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos *uitgevers*,
Amsterdam en Gies Aalberts en Erik de Vries

Oorspronkelijke titel *The Last Girl. My Story of Captivity
and My Fight Against the Islamic State*

Oorspronkelijke uitgever Tim Duggan Books, an imprint
of the Crown Publishing Group, a division of Penguin

Random House LLC, New York

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Fred R. Conrad / Redux Pictures LLC

Illustraties binnenwerk © privébezit Nadia Murad

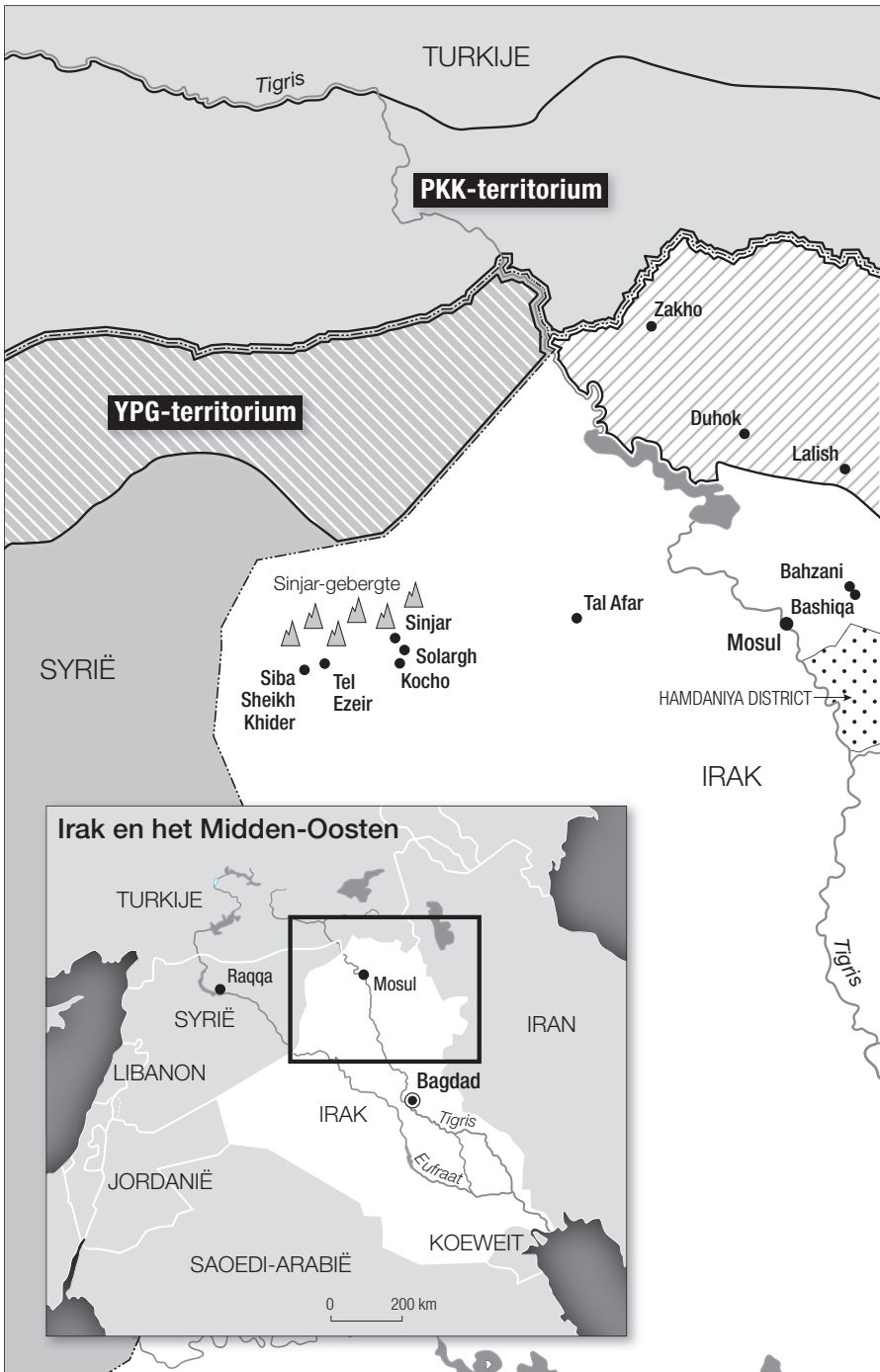
Kaart © DeVink Mapdesign

Foto auteur © Getty Images

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Dit boek is geschreven voor iedere jezidi

Noordelijk Irak

augustus-september 2014

- Iraaks Koerdistan
- Rojava (Syrisch Koerdistan)
- grens territorium
- landsgrens
- rivier

KDP-territorium

Erbil

IRAN

PUK-territorium

Kirkuk

Suleimaniya

0 20 km

Voorwoord

Nadia Murad is niet alleen mijn cliënte, maar ook mijn vriendin. Toen we in Londen aan elkaar werden voorgesteld, vroeg ze of ik als haar advocaat wilde optreden. Ze legde me uit dat ze de middelen niet had om me te betalen, dat haar zaak waarschijnlijk lang zou duren en dat de uitkomst ervan uitermate onzeker was. Maar voordat je een beslissing neemt, zei ze, moet je eerst mijn verhaal horen.

In 2014, toen Nadia een eenentwintigjarige student was, werd haar dorp in Irak aangevallen door ISIS, waarna haar leven in puin lag. Ze werd gedwongen toe te kijken toen haar moeder en broers hun gewisse dood tegemoet liepen. Nadia zelf werd van de ene ISIS-strijder aan de andere doorgegeven. Ze moest onder dwang bidden, werd gedwongen zich ter voorbereiding op de verkrachtingen mooi aan te kleden en op te maken, en op een avond werd ze door een groep mannen misbruikt tot ze het bewustzijn verloor. Ze liet me littekens zien van de afranselingen en de sigaretten die op haar huid waren uitgedrukt. En ze vertelde me dat de ISIS-strijders haar voortdurend een ‘smerige ongelovige’ hadden genoemd en dat ze hadden gepoacht over het buitmaken van jezidi-vrouwen, wier godsdienst ze van de aardbodem wilden wegvagen.

Nadia was een van de duizenden jezidi's die door ISIS werd ontvoerd om op markten en via Facebook te worden verhandeld,

soms voor het luttele bedrag van twintig dollar. Nadia's moeder was een van de tachtig oudere vrouwen uit Kocho die zijn geexecuteerd en een anoniem graf hebben gekregen. Zes van haar broers behoorden tot de groep van honderden mannen die op één dag zijn afgeslacht.

Wat Nadia me vertelde stond gelijk aan genocide. En genocide gebeurt niet per ongeluk, maar vereist planning. Voorafgaand aan de genocide heeft de 'Onderzoeks- en Fatwa-afdeling' van ISIS op basis van hun studie naar de jezidi's geconcludeerd dat die, als Koerdisch sprekende bevolkingsgroep zonder Heilig Schrift, ongelovigen waren, wier slavenstatus een 'stevig in de sharia verankerd aspect' was. Dit is de reden dat de jezidi's, volgens de verwrongen moraliteit van ISIS, systematisch verkracht mogen worden – in tegenstelling tot christenen, sjiïeten en anderen – wat een van de meest effectieve manieren bleek om hen op de knieën te krijgen.

Daarna volgde de installatie – op industriële schaal – van de bureaucratie van het kwaad. ISIS publiceerde zelfs een pamflet met de titel *Vragen en antwoorden inzake gevangenneming en slavernij*, waarin ze hun richtlijnen uiteenzetten. Vraag: 'Is het toegestaan gemeenschap te hebben met een vrouwelijke slaaf die de puberteit nog niet heeft bereikt?' Antwoord: 'Het is toegestaan gemeenschap te hebben met een vrouwelijke slaaf die de puberteit nog niet heeft bereikt als ze fysiek in staat is tot gemeenschap.' Vraag: 'Is het toegestaan een vrouwelijke gevangene te verkopen?' Antwoord: 'Het is toegestaan vrouwelijke gevangenen en slaven te kopen, verkopen of weg te geven aangezien ze slechts bezit zijn'.

Toen Nadia me in Londen haar verhaal vertelde, was de genocide van de jezidi's door ISIS al bijna twee jaar aan de gang. Duizenden jezidi-vrouwen en -kinderen werden nog altijd door ISIS gevangengehouden, maar geen enkele rechtbank, waar ook ter wereld, had ook maar één ISIS-lid voor deze misdaden berecht. Bewijzen gingen verloren of werden vernietigd. En het vooruit-

zicht op gerechtigheid was allesbehalve florissant.

Uiteraard heb ik de zaak op me genomen. Nadia en ik hebben meer dan een jaar zij aan zij gestreden voor gerechtigheid. We hebben verschillende keren gesproken met de Iraakse regering, met vertegenwoordigers van de Verenigde Naties, leden van de Veiligheidsraad en ISIS-slachtoffers. Ik heb rapporten geschreven, wetsvoorstellen en juridische analyses aangereikt, en toespraken gegeven waarin ik de VN tot actie heb gemaand. De meesten van onze gesprekspartners vertelden ons dat het onbegonnen werk was: de Veiligheidsraad had op het gebied van internationaal recht al jaren geen actie ondernomen.

Maar terwijl ik dit voorwoord schrijf, heeft de Veiligheidsraad van de VN een baanbrekende resolutie aangenomen om een onderzoeksteam bewijzen te laten verzamelen voor de door ISIS in Irak gepleegde misdaden. Dit betekent een grote overwinning voor Nadia en alle slachtoffers van ISIS, omdat het inhoudt dat er naar bewijs zal worden gezocht op basis waarvan individuele ISIS-leden kunnen worden aangeklaagd. Ik zat naast Nadia in de vergadering van de Veiligheidsraad waarin de resolutie unaniem werd aangenomen. Toen we bij de stemming vijftien handen de lucht in zagen gaan, keken Nadia en ik elkaar glimlachend aan.

Als mensenrechtenadvocaat heb ik vaak de taak de zwijgenden een stem te geven: de journalist achter tralies, de slachtoffers van oorlogsmisdaden die ervoor vechten hun zaak te laten voorkomen. Het lijkt geen twijfel dat ISIS toen ze Nadia ontvoerde, tot slaaf maakte, haar verkrachtte en martelde, en op één dag zeven van haar familieleden over de kling joeg, geprobeerd heeft Nadia het zwijgen op te leggen.

Maar Nadia weigerde te zwijgen. Ze heeft alle etiketten die het leven haar heeft opgeplakt van zich afgeschud: WEES. VERKRACHTINGSSLACHTOFFER. SLAAF. VLUCHTELING. Ze heeft eigenhandig nieuwe etiketten opgeplakt: OVERLEVER. JEZIDI-LEIDER. STRIJDER VOOR VROUWENRECHTEN. KANDIDATE VOOR DE NOBELPRIJS VOOR DE VREDE. GOODWILL AMBASSADOR VAN VN. EN NU OOK SCHRIJFSTER.

In de periode dat ik Nadia leerde kennen heeft ze niet alleen haar stem gevonden, maar is ze ook uitgegroeid tot de stem van iedere jezidi die slachtoffer is van genocide, iedere vrouw die is misbruikt, en iedere vluchteling die alleen is achtergebleven.

Zij die meenden haar met hun wreedheden het zwijgen te kunnen opleggen, zijn niet in hun opzet geslaagd. De ziel van Nadia Murad is niet vermoord, en haar stem zal niet gesmoord worden. Dankzij dit boek zal die luider dan ooit klinken.

Amal Clooney, advocaat
September 2017

DEEL I

I

Toen ik aan het begin van de zomer van 2014 druk bezig was met de voorbereidingen voor mijn laatste middelbareschooljaar, verdwenen er twee boeren van hun akkers net buiten Kocho, het jezidi-dorpje in Noord-Irak waar ik ben geboren en waar ik, in elk geval tot voor kort, meende de rest van mijn leven te blijven. Het ene moment zochten de mannen nog verkoeling in de schaduw van zelf gefabriceerde tenten van gehavend doek, het volgende werden ze gevangengenomen. Ze belandden in een kleine kamer in een dorp vlakbij dat voornamelijk door soennitische moslims werd bewoond. Tot onze verbazing hadden de kidnappers behalve de boeren ook een kip en een handvol kuikens meegenomen. ‘Misschien hadden ze gewoon honger,’ zeiden we tegen elkaar, hoewel dat ons niet geruststelde.

Kocho is al zo lang ik het me kan herinneren een jezidi-dorp, gesticht door nomadische boeren en herders die er neerstreken toen er nog niets was en besloten er huizen te bouwen. Als zij met de kudde onderweg waren naar vruchtbaarder oorden, zochten hun vrouwen er bescherming tegen de verzengende woestijnhitte. Ze kozen een stuk grond dat geschikt was voor landbouw, maar in een gevaarlijke regio lag, aan de zuidelijke rand van het in Irak gelegen Sinjar-gebied. Het was de thuishaven van de meeste in het land woonachtige jezidi's, die grenst aan het deel van Irak waar ze een minderheid vormen. Toen de eerste jezidi-families er halverwege de jaren vijftig neerstreken,

woonden er in Kocho soennitische Arabische boeren die de grond van hun landheren in Mosul bewerkten. De jezidi-families schakelden een advocaat in om het land te kopen – die advocaat, zelf moslim, wordt tot op de dag van vandaag als een held vereerd. Op het moment dat ik ter wereld kwam, woonden er in Kocho zo'n tweehonderd gezinnen, alle jezidi en zo hecht met elkaar verbonden dat we wel één grote familie leken, wat niet ver bezijden de waarheid was.

Het land dat ons bijzonder maakte, maakte ons ook kwetsbaar. De jezidi's worden vanwege hun religieuze overtuingen al eeuwenlang vervolgd, en Kocho ligt, in vergelijking met de meeste jezidi-dorpen, ver van de Sinjar-berg, de hoge, smalle rots waar we al vele generaties een veilig heenkomen hebben gezocht. We hebben lange tijd gevangengezeten tussen de strijdende soennitische Arabieren in Irak en de soennitische Koerden. We hebben onze jezidi-afkomst moeten verloochenen en ons aan Koerdische dan wel Arabische invloeden moeten overgeven. Tot aan 2013, het jaar waarin er eindelijk een verharde weg tussen Kocho en de berg werd aangelegd, duurde de rit naar de voet van de berg in onze witte Datsun pick-up bijna een uur. Ik ben dichterbij Syrië dan bij onze heiligste tempels opgegroeid, dichterbij vreemdelingen dan bij veiligheid.

Een ritje naar de berg was een feest. In Sinjar konden we snoep krijgen en een speciaal broodje lamsvlees dat in Kocho niet te koop was. Mijn vader stopte er vrijwel altijd om die zaken voor ons te kopen. Hoewel onze auto tijdens het rijden grote stofwolken opwierp, zat ik bij voorkeur buiten, of lag plat op de bodem van de laadbak tot we het dorp uit waren, buiten het blikveld van onze nieuwsgierige burens. Vervolgens ging ik rechtop zitten om de wind in mijn haren te voelen en het in de berm grazende vee in een waas aan me voorbij te zien schieten. Er was weinig voor nodig om me te laten wegdromen, waardoor ik steeds meer rechtop in de laadbak ging staan, totdat mijn vader of mijn oudste broer, Elias, riep dat ik als ik zo doorging, nog over de rand zou kieperen.

In de tegenovergestelde richting, dus weg van de broodjes

lamsvlees en de veilige beschutting van de berg, lag de rest van Irak. In vreedestijd kan een jezidi-koopman, mits hij niet al te veel haast heeft, in een kwartier vanuit Kocho naar het dichtstbijzijnde soennitische dorp rijden om daar zijn graan of melk aan de man te brengen. We hadden vrienden in die dorpen – meisjes die ik op bruiloften tegenkwam, leraren die gedurende het schooljaar in de school van Kocho sliepen, mannen die werden gevraagd onze baby-jongens vast te houden tijdens hun rituele besnijdenis en die vanaf dat moment voor die familie golden als *kiriv*, zoiets als een peetouder. In geval van ziekte werden we behandeld door moslimartsen die naar Kocho of Sinjar kwamen, en moslimkooplui reden door het dorp en verkochten jurken en snoep: zaken waar je in de schaarse winkels in Kocho, die alleen het hoogst noodzakelijke verkochten, vergeefs naar zou zoeken. In hun jeugd trokken mijn broers vaak naar dorpen waar niet-jezidi's woonden om met de raarste klusjes iets bij te verdienen. Hoewel de verhoudingen te lijden hadden onder een eeuwenoud wantrouwen – het valt niet mee je schouders op te halen over de moslimgast die op een huwelijk weigert ons voedsel te eten, hoe beleefd hij dit ook afslaat – bestonden oprechte vriendschappen wel degelijk. De relaties, die vele generaties omspannen, hebben de Ottomaanse invloedssfeer, de Britse kolonisatie, Saddam Hoessein en de Amerikaanse bezetting overleefd. We genoten in Kocho enige bekendheid vanwege onze goede banden met de nabijgelegen soennitische dorpen.

Maar toen er gevechten uitbraken in Irak, waar altijd gevochten lijkt te worden, keerden de inwoners uit die dorpen zich tegen ons, hun kleine jezidi-buren. Oude vooroordelen groeiden in een mum van tijd uit tot haatgevoelens. Vaak ging die haat gepaard met geweld. In de afgelopen tien jaar, sinds de Irakezen verwickeld zijn geraakt in een oorlog die in 2003 tegen de Amerikanen is uitgebroken en zich daarna op lokaal niveau heeft uitgebreid en uiteindelijk tot onversneden terrorisme heeft geleid, is de afstand tussen onze huizen enorm gegroeid. Naburige dorpen verleenden onderdak aan extremisten met een afkeer van christenen en niet-soennitische moslims, en beschouw-

den jezidi's tot overmaat van ramp als kufar, ongelovigen die het verdienen te sterven (enkelvoud kafir). In 2007 reed een aantal van die extremisten met vrachtwagens, waarvan sommige naar verluidt gevuld waren met hulpgoederen, naar een dorp vol hongerige jezidi's op ongeveer vijftien kilometer ten noordwesten van Kocho en bliezen daar de vrachtwagens op. Honderden op het zogenaamde hulpkonvooi toegesnelde jezidi's vonden daarbij de dood.

Het jezidisme is een oude monotheïstische religie die mondeling wordt overgeleverd door de heilige mannen aan wie wij onze verhalen toevertrouwen. Hoewel het een aantal elementen gemeenschappelijk heeft met de vele religies in het Midden-Oosten, variërend van het mithraïsme en zoroastrisme tot de islam en de joodse leer, is het in wezen uniek en zelfs voor de heilige mannen die onze verhalen registreren, soms lastig uit te leggen. Ik zie mijn geloof als een oude boom met duizenden ringen, die elk een ander verhaal uit de lange jezidi-geschiedenis vertellen. Helaas zijn veel van die verhalen tragisch.

Er zijn tegenwoordig nog maar een miljoen jezidi's op de wereld. Sinds mijn geboorte – maar ook al lang daarvoor, realiseer ik me – is het onze religie geweest die ons onze identiteit verschaft en ons verbindt. Maar tegelijk maakt die ons ook tot doelwit van vervolging door grotere groepen, van de Ottomanen tot en met de Baathisten onder Saddam, die ons aanvielen of probeerden ons zover te krijgen trouw aan hen te zweren. Ze degradeerden ons geloof, noemden ons duivelaanbidders en onrein, en eisten dat we ons geloof zouden verwerpen. Vele generaties jezidi's hebben talloze gewelddadigheden overleefd, bedoeld om ons uit te roeien, hetzij door ons uit te moorden, hetzij door gedwongen bekeringen of door ons eenvoudig van ons land te verdrijven en ons alles af te nemen. Tot aan 2014 hebben krachten van buitenaf ons drieënzeventig keer geprobeerd te vernietigen. Voordat we bekend raakten met de term 'genocide', noemden we het geweld tegen jezidi's *firman*, een Ottomaans woord.

Toen we vernamen hoeveel losgeld we in ruil voor de twee boe-

ren moesten betalen, sloeg in het gehele dorp de paniek toe. ‘Veertigduizend dollar’, kregen de vrouwen van de boeren telefonisch van de ontvoerders te horen. ‘Of jullie komen hier met je kinderen naartoe en bekeren je allemaal tot de islam.’ Anders, aldus de ontvoerders, zouden de mannen worden gedood. Het was niet vanwege het geld dat de vrouwen zich huilend aan de voeten wierpen van Ahmed Jasso, onze *mukhtar*, ons dorpsheer; veertigduizend dollar was een onvoorstelbaar bedrag, maar nog altijd slechts geld. We dachten enkel aan de risico’s; we wisten allemaal dat de boeren nog eerder zouden sterven dan zich zouden bekeren, en de dorpingen huilden dan ook van opluchting toen de mannen ’s avonds laat via een kapot raam bleken te zijn ontsnapt en zich rennend over de gerstakkers naar huis hadden gehaast, waar ze met het vuil tot aan hun knieën en trillend van angst aankwamen. Maar de ontvoerders lieten het er niet bij zitten.

Kort hierop werd Dishan, een man in dienst van mijn familie – de Taha’s – ontvoerd toen hij onze schapen hoedde, die hij vlak bij de Sinjar-berg had laten grazen. Het had mijn moeder en broers jaren gekost om de schapen te kopen en te fokken, en elk nieuw exemplaar was een overwinning. We waren trots op onze dieren, die op onze binnenplaats liepen als ze niet buiten het dorp rondscharrelden en die we zo ongeveer als huisdieren behandelden. Het jaarlijkse scheren was een feestelijk gebeuren. Ik was dol op het ritueel, op de manier waarop de zachte wol in wolkachtige plukken op de grond belandde, de muskusachtige geur die bezit nam van ons huis, het zachte, rustige geblaas van de schapen. Ik genoot ervan te slapen onder de dikke dekens die mijn moeder, Shami, van de wol maakte en met een kleurrijk sloop overtrok. Soms was ik zo aan een lammetje gehecht geraakt dat ik het huis uit moest als de tijd voor de slacht was aangebroken. Op het moment dat Dishan werd ontvoerd, bezaten we meer dan honderd schapen – voor ons een klein fortuin.

Mijn broer Saeed, die moest denken aan de kip en kuikens die bij de ontvoering van de twee boeren waren meegenomen, scheurde in onze pick-up naar de voet van de Sinjar-berg, een rit

die dankzij de verharde weg nog maar twintig minuten in beslag nam, om te zien hoe het met de schapen was gesteld. ‘Ze zijn vast en zeker allemaal meegenomen,’ kreunden we. ‘Die schapen zijn alles wat we hebben.’

Toen Saeed later mijn moeder belde, klonk hij verward. ‘Er zijn er maar twee weg,’ zei hij – een oude, slome ram en een jong oilammetje. De rest stond vredig in de bruingroene weide te grazen en zou rustig achter mijn broer aan naar huis lopen. We lachten van opluchting. Maar Elias, mijn oudste broer, vertrouwde het niet. ‘Ik snap het niet,’ zei hij. ‘Die dorpelingen zijn arm. Waarom hebben ze al die schapen achtergelaten?’ Hij meende dat er iets achter moest zitten.

De dag na de ontvoering van Dishan viel Kocho aan chaos ten prooi. Dorpelingen dromden samen voor hun huisdeuren en spiedden naar onbekende auto’s die door het dorp reden, hierbij geassisteerd door mannen die bij toerbeurt de wacht hielden bij een nieuw checkpoint net buiten de dorpsmuren. Hezni, een van mijn broers, kwam uit zijn werk – hij is politieagent in Sinjar – en mengde zich in de luidruchtige discussie met de andere mannen over de vraag wat ze moesten doen. Dishans oom stuurde aan op wraak en besloot een missie op touw te zetten naar een dorp ten oosten van Kocho waar een conservatieve soennitische stam de scepter zwaaide. ‘We ontvoeren twee van hun herders,’ riep hij in een vlag van razernij. ‘Dan zullen ze Dishan wel moeten vrijlaten!’

Het was een riskant plan, waar niet iedereen achter stond. Zelfs mijn broers, die het leeuwenhart en de krijgskunst van mijn vader hadden geërfd, waren niet eensgezind in hun plan van aanpak. Saeed, een halfbroer die slechts een paar jaar ouder is dan ik, bracht veel tijd door met fantaseren over de dag dat hij eindelijk zijn heldhaftigheid zou kunnen tonen. Hij was voorstander van het wraakplan, maar Hezni, tien jaar ouder en de meest empathische van ons allemaal, vond het te gevaarlijk. Hoe het ook zij, Dishans oom ontvoerde, samen met alle bondgenoten die hij had weten op te trommelen, twee soennitische herders van de bewuste stam, sloot ze op in zijn huis in Kocho en wachtte af.

De meeste dorpse twisten werden opgelost door Ahmed Jasso, onze praktisch ingestelde, diplomatieke mukhtar, die de kant van Hezni koos. ‘Onze relatie met deze stam staat al onder druk,’ zei hij. ‘Wie weet hoe ze zullen reageren als we de confrontatie met hen zoeken.’ Daarnaast, zo waarschuwde hij, was de situatie buiten Kocho veel ernstiger en gecompliceerder dan we ons konden voorstellen. Een groep die zichzelf Islamitische Staat noemde, of ISIS, die grotendeels hier in Irak was ontstaan en de afgelopen jaren vooral in Syrië aan een opmars was begonnen, had de macht opgeëist in dorpen zo dicht bij het onze dat we, als ze voorbijreden, het aantal in het zwart gehulde strijders op hun pick-ups konden tellen. Zij hielden onze herder gevangen, wist onze mukhtar. ‘Je zult de zaak alleen maar erger maken,’ aldus Ahmed Jasso tegen Dishans oom, die amper een halve dag na hun ontvoering de herders weer vrijliet. Maar Dishan zat nog altijd gevangen.

Ahmed Jasso was een intelligente man, en de Jasso-familie had al tientallen jaren ervaring in het onderhandelen met de soennitische stammen. Iedereen in het dorp ging met zijn problemen naar hen, en buiten Kocho stonden de familieleden als kundige diplomaten te boek. Niettemin vroegen sommigen van ons zich af of hij zich deze keer niet wat al te inschikkelijk toonde, door de terroristen te laten weten dat de jezidi’s zich niet zouden verdedigen. Het geval wilde dat de Koerdische strijders in Irak, de peshmerga die bijna twee maanden eerder na de val van Mosul vanuit de Koerdische Autonome Regio (KRG, Kurdistan Regional Government) naar ons waren gestuurd om Kocho te beschermen, de enige buffer tussen ons en ISIS vormden. We behandelden de peshmerga met alle egards. Ze sliepen op pallets in onze school en elke week slachtte een familie een lam voor hen – een enorm offer voor de arme dorpelingen. Ook ik keek tegen de strijders op. Ik had iets gehoord over vrouwelijke Koerdische strijders uit Syrië en Turkije die vochten tegen terroristen en wapens droegen, en uit die gedachte putte ik moed.

Sommigen, onder wie enkele van mijn broers, vonden dat we het recht op zelfbescherming hadden. Ze wilden de checkpoints